

Tibbiyotda deontologiya va shaxslararo munosabatlarning umumiy masalalari

Vahobjonova Guljahon

Abdurasulova Nilufar

Yigitaliyeva Madina

Shodiyeva Sarvinoz

Toshkent tibbiyot akademiyasi talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqola davomida tibbiyotda deontologiya va shaxslararo munosabatlarning umumiy masalalari, tibbiy etika, shifokorning bemor bilan, bemor qarindoshlari bilan, shuningdek boshqa tibbiyot xodimlari bilan muloqati, muloqat turlari, tibbiyot xodimlarining bemor oldidagi majburiyati va ma'suliyati, tibbiyot xodimlarining siri, tibbiy xatoliklar, O'zbekiston Respublikasi shifokorining qasamyodi haqida ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Tibbiyot deontologiyasi, muloqot, verbal muloqot, noverbal muloqot, etika, O'zbekiston Respublikasi shifokorining qasamyodi, tibbiy etika.

Tibbiyot deontologiyasi — tibbiyot xodimlarining kasbga aloqador etikasi, doridarmon, umuman davoning ta'sirini oshirishga qaratilgan xulqatvor tamoyillari. Deontologiya, ya'ni kishining xulqi, odobi haqidagi tushuncha XVI asrning boshlarida ingliz faylasufi va iqtisodchisi I. Bentam tomonidan taomilga kiritilgan. Tibbiyot

deontologiyasiga oid ma'lumotlar uzoq tarixga ega. Aslida, tibbiyot deontologiyasi keng falsafiy mazmunga ega bo'lib, bir qancha yo'nalishlardan iborat:

- shifokor bilan bemor o'rtasidagi;
- shifokor bilan bemorning yaqin kishilari o'rtasidagi munosabat;
- shifokorning hamkasblari bilan munosabati.

Tibbiyot deontologiyasiga vrachning sir saqlashi, bemorning hayoti va sog'lig'i uchun tibbiyot xodimining javobgarligi, tibbiyot xodimlarining o'zaro munosabati masalalari va boshqalar kiradi. Tibbiyot deontologiyasiga muvofiq, tibbiyot xodimi bemorga katta e'tibor berishi, uning sog'lig'ini tiklash yoki azobini yengillatish uchun butun bilimini sarflashi, bemorga uning sog'lig'i haqidagi faqat foyda keltira oladigan ma'lumotlarni aytishi (Psixoterapiya), bemorning vrach bilan sirdosh bo'lishiga erishuvi zarur. Bemorning kasalligi haqida uning ishtirokida hamkasblari bilan so'zlashib bo'lmaydi.

Tibbiyot deontologiyasining tibbiyot amaliyotida to'g'ri joriy qilinishi, shifokorning fikrlashi, madaniyati, dunyoqarashi, bilimi va qaysi jamiyatda yashayotganligi bilan chambarchas bog'liq. Kishilik jamiyatining turli davrlarida deontologik munosabatlar turlicha kechgan, u zamon talabiga mos ravishda o'zgarib borgan. Tibbiyot deontologiyasi tibbiyot xodimlaridan yuksak insoniy fazilatlar, sofdillik, ziyraklik, odamiylik va boshqalarga ega bo'lishni taqozo etadi. Tibbiyot deontologiyasi xalqaro kodeksini Xalqaro vrachlar jamiyati tasdiqlagan (1949, Jeneva). O'zbekiston Respublikasida tibbiyot oliygohlarini bitiruvchilar „O'zbekiston shifokori“ qasamyodini qabul qiladilar (1996-yildan).

MULOQOT - ikki va undan ortik kishilarning o'zaro muomalasidan iborat jarayondir. O'zaro munosabatlarga kirishayotgan tomonlar munosabatdan ko'zlaydigan asosiy maqsadlari-o'zaro til topishish, bir-birini tushunishdir.

VERBAL MULOQAT - faqat insonlarga xos muloqat turi bo'lib, har tomonlama

rivojlangan funksional nutq organlari yordamida o'z istagini so'z bilan bayon etish usulidir.

NOVERBAL MULOQOT - inson imo-ishoralar yordamida o'z istagini bayon etish usuli.

AXLOQ — kishilarning bir-birlariga, oilaga, jamiyatga bo'lgan munosabatlarida namoyon bo'ladigan xatti-harakatlari, xulq-atvorlari, odoblari majmui. huquqdan farqli ravishda axloq talablarini bajarish - bajarmaslik ma'naviy ta'sir ko'rsatish shakllari (jamoatchilik tomonidan baho berish, qilingan ishni ma'qullash yoki qoralash) bilan belgilanadi. axloqni etika fani o'rganadi.

ODOB - bu insonning ijobiy fazilatlaridan biridir. “o'zbek tilining izohli lug'ati”da: “odob - “adab” (arabcha)” deyiladi. va yana shu kitobda: “adab (arabcha)- adabiyot, yaxshi tarbiya, ma'qul harakat. ijtimoiy va shaxsiy hayotdagi yaxshi axloq, tarbiya, xushmuomilalik” deyiladi. luqmoni hakimdan odobni qayerdan o'rganding?” deb so'raganda, odobni beadablardan o'rgandim” deb javob bergan ekan. inson umri davomida o'z odobini yaxshilab bormog'i lozim. odatda odob oldin o'rganilib, undan so'ng esa unga amal qilinadi.

ETIKA (yun. egpoz — xulq, odat) — axloq va uning shaxs hamda jamiyat hayotidagi o'rnini o'rganuvchi falsafiy fan. Etika axloqshunoslikning falsafiy nazariy muammolarini va axloqqa doir didaktik amaliy asarlarni o'z ichiga oladi U insoniyat o'z tajribasi orqali erishgan donishmandlik namunalarini hikoyalar, hikmatlar, naqlar, maqollar tarzida bayon etadi, kishilarga axloqning mohiyatini tushuntirib, falsafiy xulosalar chiqaradi, ularga axloqiy qonun qoidalarni o'rgatadi. Etikaning quyidagi mezoniy tushunchalari — kategoriyalari bor: fazilat va illat, yaxshilik va yomonlik, halollik, rostgo'ylik, kamtarlik, adolat, burch, vijdon, nomus, ideal, baxt, hayotning ma'nosi va boshqalar Axloq inson va jamiyat hayotining barcha (shaxsiy, jamoaviy, kasbiy va h. k.) jabhalarini qamrab olganligi tufayli uni o'rganuvchi Etika barcha fanlar bilan aloqador. Etika bu barcha insonlar orasidagi muloqatdir. Shuningdek umumiy etika

mavzularda muloqat qilishadi. Agar zarurat bo'lsa, kamdan -kam holatda ikki sog'lom inson bemorlar to'g'risida muloqat qiladilar. Biri sog'lom va biri bemor insonlar o'rtasida muloqat nisbatan ko'proq uchraydi. Bunda bemor sog'lom odamdan sog'lig'ini tiklashga umidvor so'z eshitishni, yoki davolanishiga bog'liq holatga doir dori, davolanish manzili, davolanish usuli kabilar to'g'risida o'zaro fikr almashadilar. Biri bemor biri shifokor bo'lganida muloqat aniq bir diagnoz quyish yoki davolanishga qaratilgan bo'ladi. Muloqatning bu turi tibbiy etikaning bemor va tibbiyot xodimi muloqati turiga to'g'ri keladi. Shuningdek shifokorning bemor qarindoshi bilan bemor to'g'risidagi muloqati ham farqlanadi. Bu muloqat bemorning sog'liq darajasi, davolanish taktikasi, dori ehtiyoji kabi mavzularda bo'ladi. Muloqatning bu turi tibbiy etikaning bemor qarindoshlari bilan tibbiyot xodimi o'rtasidagi muloqati turiga to'g'ri keladi. Tibbiyot xodimlarining o'zaro muloqati ham muhimdir. Bunda vrachning qo'l ostidagilar bilan (hamshira yoki kichik tibbiy xodim bilan) muloqati, vrachning vrach bilan muloqati, vrachning rahbariyat bilan muloqati turlari farqlanadi. Muloqatning bu turi tibbiy etikaning tibbiyot xodimlarining o'zaro muloqat turiga to'g'ri keladi. Tibbiy etika, ya'ni bemor yoki bemor qarindoshlari bilan tibbiy muloqat har qanday tibbiy xodim, u shifokormi, hamshirami, kichik tibbiy xodimi bo'ladimi bemorni sog'ayishiga qaratilgan bo'lishi lozim. Bunda tibbiyot xodimlarining birini fikri, ikkinchisini inkor etmasligi kerak. Bu to'g'risida tibbiyot siri bo'limida ham tuxtalib o'tamiz. Tibbiy xodimlarning bemorga munosabati, ularning darajasidan qat'i nazar, jamoa a'zolari o'rtasidagi munosabatlar muhim bo'lgan jamoada ma'lum bir psixologik muhitni yaratishga katta ahamiyat beriladi.

Tibbiy deontologiya, ya'ni shifokorning bemor oldidagi burchini bajarishdagi ma'sulyatini shifokorlik qasamiyodi bilan mustahkamlangan. Birinchi shifokorlik qasamiyodini Gippokrat yozgan va tobobat faniga kiritgan. Hozirgi vaqtda yosh shifokorlar O'zbekiston shifokorlari qasamiyodini qabul qiladilar, bu qasamiyod qonun bilan mustahkamlangan.

O'zbekiston Respublikasi shifokorining qasamiyodi:

Shifokor diplomini olayotgan shaxslar quyidagi mazmunda qasamiyod qabul

qiladi: Unda «Shifokor degan yuksak unvonni olib, tibbiyot faoliyatiga kirishar ekanman:

- o‘zimning bor bilim va mahoratimni bemorni davolashga hamda inson sog‘lig‘ini saqlashga bag‘ishlashga;

- yoshi, jinsi, irqi, millati, tili, dini, e‘tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi va ijtimoiy mavqeidan qat’i nazar, har bir bemorga kuch-g‘ayratim va vaqtimni ayamay tibbiy yordam ko‘rsatishga;

- bemorning sog‘lig‘ini shaxsiy manfaatlarimdan yuqori qo‘yishga, kamtar va halol bo‘lishga, o‘z bilim va mahoratimni doimo oshirib borishga; shifokor sirini saqlashga;

- kishilarga hamisha mehr-muruvvat va shifo topishlariga ishonch hadya etishga;

- Buqrot, Abu Ali ibn Sino singari ulug‘ tabiblarning shonli an‘analarini davom ettirishga tantanali qasamyod qilaman.

Ushbu qasamyodga umrimning oxirigacha sodiq qolishga qasamyod qilaman».

Shifokorlar qasamyodni buzganlik uchun qonunda belgilangan javobgarlikka

tortiladilar degan jumla bilan yakunlanadi.(O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolar

sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risida qonuni 29.08.1996 yildagi 265-I-son yakuniy 4-yakunlovchi bo‘lim, 44-modda)

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Deontology>
2. <https://www.britannica.com/topic/deontological-ethics>
3. <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-deontological/>
4. Qosimov E. Y., Shifokorning nutq madaniyati va bemor bilan muloqot san‘ati, Toshkent, 2002.